

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle.** "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir gift." – Rabi Sacks

Teruma

İki Yaratma Eylem

Tora iki yaratma eylemi tarif eder: Tanrı'nın evreni yaratması ve Bene Yisrael'in Mikdaş'ı veya çöl boyunca onlarla birlikte yolculuk eden ve Yeruslayim'deki Bet Amikdaş'ın prototipi olan Mişkan'ı yaratmaları.

Aralarındaki bağlantı tesadüfi değildir. Bazı açıklama otoritelerinin işaret ettikleri üzere, Tora iki konu arasında bir dizi sözel paralele başvurur. Bunun etkisi hataya yer bırakmamaktadır. İkinci anlatım, ilkinin

aynası gibidir. Tanrı evreni nasıl yaptıysa, Bene Yisrael'e de Mişkan'ı öyle yapmaları talimatını vermiştir. Bu onların, Kızıldeniz'i geçtikten, Mısır'ın etki alanından çıkıp Tanrı'nın halkı olarak yeni bir egemenlik alanına girmelerinden sonraki, yapıcı ve işbirliği gerektiren ilk büyük eylemidir. Tıpkı evrenin bir yaratma eylemi ile başlamış olması gibi, Yahudi tarihi (kurtarılmış bir halkın tarihi) de bir yaratma eylemiyle başlamaktadır

Evren (Bereşit)	Mişkan (Şemot)
"Ve Tanrı göğü yaptı" (Bereşit 1:7)	"Bana bir Kutsal Mekân yapınlar" (Şemot 25:8)
"Ve Tanrı iki büyük ışık kaynağını yaptı" (Bereşit 1:16)	"Bir Sandık yapınlar" (Şemot 25:10)
"Ve Tanrı yeryüzünün hayvanlarını yaptı" (Bereşit 1:25)	"Bir masa yap" (Şemot 25:23)
"Ve Tanrı, yapmış olduğu her şeyi gördü; ve işte – çok iyiydi" (Bereşit 1:31)	"Moşe tüm işçiliği gördü ve işte – onu yapmışlardı. A-Şem'in onu emrettiği şekilde yapmışlardı onu" (Şemot 39:43)

“Ve gökler ve yeryüzü ve tüm öğeleri tamamlandı” (Bereşit 2:1)	“Buluşma Çadırı <i>Mişkan</i> ’ın tüm işi tamamlandı” (Şemot 39:32)
“Ve Tanrı, yapmış olduğu işi tamamladı” (Bereşit 2:2)	“Ve Moşe, çalışmayı tamamladı” (Şemot 40:33)
“Ve Tanrı mübarek kıldı” (Bereşit 2:3)	“Ve Moşe mübarek kıldı” (Şemot 39:43)
“Ve onu kutsadı” (Bereşit 2:3)	“Onu ve tüm eşyalarını kutsa” (Şemot 40:9)

Her iki anlatımda da anahtar sözcükler aynıdır: *yapmak, görmek, tamamlamak, mübarek kılmak, kutsamak, çalışma, işte*. Bunun yarattığı izlenim, Tanrı için evreni yaratmak ne idiyse, Bene Yisrael için *Mişkan*’ı yapmanın da o olduğu önermesine yol açmaktadır.

Buna rağmen, arada çok belirgin bir fark da vardır. Evrenin yaratılışı yalnızca 34 pasukla anlatılmıştır (Bereşit 1’in bütünü ile Bereşit 2’nin ilk üç pasuğu). *Mişkan*’ın yapılışı ise yüzlerce pasuk sürmektedir (Teruma, Tetsave, kısmen Ki Tisa, ayrıca Vayakel ve Pekude) – bu yaratılış hikâyesinin on katından fazla bir uzunluk demektir. Neden? Evren uçsuz bucaksızdır. *Mişkan* ise, Bene Yisrael çölde yolculuk ettikçe sökülüp bir yerden diğerine taşınabilen, direkler ve perdelerden oluşan küçük, mütevazı bir yapıydı. Tora’daki herhangi bir pasajın uzunluğunun, onun bir olay veya kanuna atfettiği öneme ilişkin bir gösterge kabul edildiği düşünüldüğünde, *Mişkan*’a bu kadar zaman ve yerin adanmış olmasının sebebi ne olabilir? Bunun cevabı önemli bir esası teşkil eder. Tora, insanın Tanrı hakkındaki kitabı değildir. Tanrı’nın insanlık hakkındaki kitabıdır. Sonsuz ve her şeye kadir olan Yaradan için, insanlığa bir yuva yapmak zor bir şey değildir. Oysa aksine, insanoğullarının, fani, savunmasız ve kırılgan

nitelikleriyle Tanrı için bir yuva yapmaları gerçekten de zordur. Ama işte; sadece özelde *Mişkan*’ın değil, bir bütün olarak Tora’nın amacı tam da budur.

Bir *Midraş* bunu görsel ifadelerle dile getirir:

“Ve Moşe’nin *Mişkan*’ı kurmayı bitirdiği günde vaki oldu” (Bamidbar 7:1) – Rabi [Yeuda A-Nasi şöyle] dedi: “‘Ve vaki oldu’ denen her yerde, bu yeni bir şeyi ima eder.” Rabi Şimon bar Yohay [şöyle] dedi: “‘Ve vaki oldu’ denen her yerde, bu geçmişte var olmuş, sonra kesintiye uğramış ve ardından eski haline dönmüş bir şeyi ima eder.”

“Bahçeme geldim kız kardeşim, gelinim” (Şir Aşirim 5:1) sözlerinin anlamı budur. Kutsal ve Mübarek Tanrı evreni yarattığı zaman, tıpkı yüksek âlemlerde olduğu gibi alçak âlemlerde de kendisine bir barınma yeri arzuladı. Adam’ı çağırarak “Bahçedeki herhangi bir ağaçtan yemekte serbestsin, ama iyi ve kötüyü bilme ağacından yememelisin” dedi; ancak Adam bu emri ihlal etti. Kutsal ve Mübarek Tanrı ona “İstediğim buydu – tıpkı yüksek âlemlerde bir barınma yerim olduğu gibi, alçak âlemlerde de bir barınma yerim olmasını arzu etmiştim. Sana tek bir şey emrettim- ama sen onu gözetmedin!” Derhal, Tanrı, Mevcudiyetini göklere geri çekti...

[Midraş bunun ardından insanların sonraki günahlarını listeler. Bunların her biri, Tanrısal Mevcudiyet'in yeryüzünden bir düzey daha geri çekilmesine yol açmıştır. Sonra Avraam ve evlatları gelmiş, her biri Tanrısal Mevcudiyet'i bir aşama yaklaştırmıştır...]

Sonunda Moşe geldi ve Tanrısal Mevcudiyet'i yeryüzüne indirdi. Ne zaman? *Mişkan* kurulduğunda. O zaman Kutsal ve Mübarek Tanrı "Bahçeme geldim kız kardeşim, gelinim" dedi. – "[En baştan beri] arzu ettiğim şeye geldim." İşte, "Ve Moşe'nin *Mişkan*'ı kurmayı bitirdiği günde vaki oldu" sözlerinin anlamı budur. Rabi Şimon bar Yohay'ın "'Ve vaki oldu' denen her yerde, bu geçmişte var olmuş, sonra kesintiye uğramış ve ardından eski haline dönmüş bir şeyi ima eder" şeklindeki öğretisi buradan kaynaklanır.

Tanhuma [Buber], Naso, 24

Mişkan, küçük ve kırılabilir da olsa, kozmik öneme sahip bir olaydı. Tanrısal Mevcudiyet'i [yani "*Mişkan*" sözcüğüyle aynı kökten gelen *Şehina*'yı] göklerden yeryüzüne indirmişti. Yine de, acaba bu fikri nasıl anlamamız gerekir? Bunun açıklaması, Tora'nın anahtar sözcüklerinden birinde yer alır: *kadoş*, kutsal. Yahudi mistiklerin işaret ettikleri üzere, yaratmak, Yaradan'ın kendisini sınırlamasını gerektiren bir eylemdir. *Olam*, yani "evren; âlem" sözcüğü doğrudan *ne'elam*, yani "gizli" sözcüğüyle ilişkilidir. Özgür irade, seçim ve ahlaki sorumluluk sahibi bir varlığın mümkün olabilmesi için, Tanrı'nın her zaman ve her yerde Mevcudiyetiyle somut olarak algılanamaması gerekir. Bene Yisrael Sinay'da Tanrı'nın sesini duydukları zaman Moşe'ye "Bizimle sen konuş ve dinleyeceğiz. Fakat bizimle Tanrı konuşmasın ki ölmeyelim"

(Şemot 20:19) demişlerdi. Tanrı'nın doğrudan ve aracısız mevcudiyeti son derece ezici ve yoğundur.

Sonsuz olan, sonlu olana yer bırakmaz. Tanrı bir ebeveyn gibidir; ve bir ebeveyn çocuğunu serbest bırakmazsa, o çocuk asla yürümeyi öğrenemeyecektir. Serbest bırakmak, çocuğun tökezleyeceği ve düşeceği anlamına gelir; ama ebediyen değil. Zamanla yürümeyi öğrenecektir. Diğer "yaparak öğrenme" şekilleri için de aynı geçerlidir. Çeşitli aşamalarda bir ebeveyn, çocuğun gelişimine yer bırakmak için devamlı surette geri çekilmelidir. Aynı şekilde Tanrı da – eğer O'nun suretinde yapılmış olan insanın zaman içinde O'nun "yaratılış eylemindeki ortağı" haline gelmesini istiyorsa, O da geri çekilmek durumundadır. Yaratılış, Tanrı'nın kendisini sınırlama eylemidir.

Ne var ki, bu bir paradoksa yol açar.

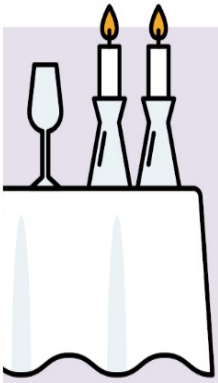
Doğrudur; eğer Tanrı "her yerde" algılanabilir durumda olursa, insan ırkına hiç yer olmayacaktır. Ancak Tanrı "hiçbir yerde" algılanamayacaksa, insanlık nasıl O'nu bilebilir, tanıyabilir, O'na ulaşabilir veya O'nun bizden ne istediğini anlayabilir? Cevap – ki bunun ipuçları daha en başta, yaratılışın anlatımında verilmiştir – Tanrı'nın, çeşitli boyutlarda, özellikle Kendisi'ne ait özel bir alanı saklı tutmasında yatar. Bunların ilki zaman boyutudur: yedinci gün (ve bunun bir devamı olarak, yedinci ay, yedinci yıl ve yedişer yıllık yedi dönemin sonunda gelen ellinci yıl, *yovel*). İkincisi, ulusların çok sayıda dil ve uygarlık şeklinde bölünmelerinin ardından onların arasından ayrılan ahit halkı, Bene Yisrael'dir. Üçüncüsü ise mekânsal boyuttur: *Mişkan*. Bunların her biri

“kutsaldır”; yani Tanrısal Mevcudiyet’in, gizlenmişlikten ifşaya, saklanmışlıktan açığa çıkışa geçtiği birer noktadır. Zaman boyutunda Şabat neyse, mekân boyutunda *Mişkan* da odur: *kadoş*, kutsal, ayrılmış, Tanrı’nın alanı. Kutsal, göklerle yeryüzünün bulunduğu metafiziksel arenadır.

Bu buluşmanın belirli parametreleri vardır. Bu, insanlığın değil, Tanrı’nın hüküm sürdüğü yerdir. Bu yüzden otonom insani iradede feragat ve el çekmeyi gerektirir. Burada insan ırkının inisiyatif almasına hiç yer yoktur. Bu nedenledir ki, daha ileride, Nadav ve Aviu, “emredilmiş olmayan” bir ateş sunusu getirdikleri için ölmüşlerdir. Tıpkı “*hol*”un (“seküler”), Tanrı’nın, insanlar için boşluk yaratmak üzere Kendisi’ni sınırlamaya tabi tuttuğu yer olması gibi, *kadoş* da, insanoğullarının, Tanrı için boşluk yaratmak üzere kendilerini sınırlamaya tabi tuttukları yerdir.

Mişkan’ın Bene Yisrael tarafından yaratılışı, işte bu nedenle, evrenin Tanrı tarafından yaratılışının dengidir. Her ikisi de, birinin diğeri için yer açtığı birer “kendinden feragat” eylemiydi. Tora’nın *Mişkan*’ın yapılışını tarif ederken verdiği etraflı ayrıntıların amacı, bunların hiçbirinin Moşe, Betsalel veya bizzat Bene Yisrael’in inisiyatifiyle yapılmadığını göstermektir. İki yaratma eylemi arasındaki birçok paralelliğe rağmen çok kritik bir noktada paralellik görmememizin sebebi de budur. Evrenin yaratılışından sonra “Ve Tanrı, yapmış olduğu her şeyi gördü; ve işte – çok iyiydi” (Bereşit 1:31) denmişken, *Mişkan*’ın yapılışının ardından, onun paraleli *olmayan* şu sözleri okuruz: “Moşe tüm işçiliği gördü ve işte – onu yapmışlardı. *A-Şem*’in onu emrettiği şekilde yapmışlardı onu” (Şemot 39:43).

Konu kutsiyet olduğunda, “*A-Şem*’in emrettiği şekilde” ifadesi, Tanrısal “çok iyiydi” ifadesinin insani dengidir. *Hol*, Tanrı’nın insan için açtığı alandır. *Kodeş* bizim Tanrı için açığımız alandır.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce Tora *Mişkan*’ın yaratılmasına neden tüm evrenin yaratılışına verdiğiinden daha çok yer vakfetmektedir?
2. Bizim yoğun gündelik yaşamlarımızda Tanrı için yer açmak ne anlama gelir?
3. Bene Yisrael, *Mişkan*’ın tam olarak nasıl inşa edilmesi gerektiğine dair talimatları Tanrı’dan almışlardır. Basitçe kendi yaratıcı girişimlerinden yararlanmaları neden mümkün değildi?